

In de eerste plaats is daar zijn visie op de interpretatie van de Nederlandse politiek als een machtsstrijd tussen 'oude' en 'nieuwe' elites, waarbij de handelspolitiek een belangrijke arena was. Vanwege hun aandeel in het economisch crisismanagement tijdens de Eerste Wereldoorlog hadden de 'mannen van de daad' politieke invloed verworven. Tijdens het interbellum probeerde Den Haag het terrein van de internationale handelspolitiek en monetaire politiek weer terug te winnen. Door krachtadig optreden van Van Karnebeek (1918-1927) verloor de *haute finance* langzaam maar zeker haar politieke invloed. Onder Colijn (1933-1939) zien we een herleving van de invloed van de nieuwe elites. Vanuit het gedachtegoed van de 'mannen van de daad' werd bij de kabinetsformatie van 1933 de handelspolitiek uit het takenpakket van buitenlandse zaken gelicht en onder de hoede van economische zaken gebracht. Geheel conform zijn kordate imago, achtte Colijn het niet nodig de beoogde minister van BZ hiervan tevoren op de hoogte te stellen. Een deel van de aandacht die de auteur aan Mannheimer heeft besteed had wat mij betreft naar Hirschfeld, roemrucht en omstreden topambtenaar van EZ, uit mogen gaan.

In de tweede plaats geeft de auteur een samenvattende visie op de speelruimte van het Nederlandse beleid ten aanzien van Duitsland en in de jaren 1933-1940 in het bijzonder. In het laatste, zeer overtuigende, hoofdstuk worden invloedrijke visies als die van Daalder en vooral van De Jong op kritische wijze geanalyseerd. Houwink ten Cate komt tot de mijns inziens juiste en realistische conclusie dat de Nederlandse regering in de jaren dertig in feite geen opties had. Gezien de toestand van de Britse en de Franse politiek was van deze kant geen serieuze (militaire) steun te verwachten en tegen het agressieve en autarkisch georiënteerde Duitsland kon Nederland zich als kleine natie niet verdedigen. Het aanvaarden van beperkte steun van Groot-Brittannië zou de laatste verdedigingslinie, de Nederlandse neutraliteit, hebben opgeblazen. Dit hoofdstuk kan voortaan als verplichte literatuur gelden voor iedere onderzoeker of student die zich in de buitenlandse politiek van Colijn wil verdiepen.

Na lezing blijft wel een wens over. Wanneer wordt een uitputtende biografie over Hirschfeld, de machtige ambtenaar van economische zaken geschreven? De aanzetten in dit werk van Houwink ten Cate doen naar meer verlangen.

Willem Melching

Y. Segers, *Op het kruispunt van oud en nieuw. Het Gelders genootschap 1919-1994. 75 Jaar op de bres voor de schoonheid van Gelderland* (Den Haag: Sdu uitgeverij Koninginnegracht, 1994, 278 blz., f75,-, ISBN 90 12 08068 1).

De vereniging Geldersch genootschap tot bevordering en instandhouding van de schoonheid van stad en land werd op 15 november 1919 in het concertgebouw Muis Sacrum te Arnhem opgericht. De vereniging nam zich voor het welstandtoezicht en de landschapszorg op zich te nemen en maatregelen tegen ontsierende reclame uit te voeren. Onder instandhouding kon ook het behoud van historische gebouwen, molens inbegrepen, worden gerekend. Daarmee werd bereikt dat de vereniging, waarvan gemeenten lid konden worden, zich ging inzetten voor architectuur, stedenbouw, bouwvakonderwijs, monumentenzorg en planologie. In afwijking van bijvoorbeeld Noord-Holland kreeg het provinciaal bestuur van Gelderland slechts de mogelijkheid om een bestuurslid te benoemen.

De auteur, die kunstgeschiedenis en industriële archeologie studeerde, poogt zo veel mogelijk de Gelderse ontwikkeling te relateren aan de ontwikkeling elders in Nederland. Aandacht is er voor maatschappelijke veranderingen. De nadruk valt op het welstandtoezicht op nieuw-

bouw, het terrein dat nu eenmaal de meeste aandacht van het genootschap kreeg. De titel van het boek weerspiegelt de integratie van oud (bestaande schoonheid) en nieuw (nieuwe schoonheid). Sedert 1985 is de welstandszorg geïntegreerd en wel zodanig, dat de toetsing vanuit de afzonderlijke gebieden architectuur, monumentenzorg en landschapszorg heeft plaatsgemaakt voor een samenhangende werkwijze.

De verdeling in chronologische hoofdstukken is ingegeven door de typering van die tijdperken: 1919-1923 de opbouw van idealen, 1923-1945 het werken met idealen, 1946-1961 idealen en praktijk, 1962-1970 nieuwe idealen, na 1970 werken met nieuwe idealen. Binnen de hoofdstukken is voor een strakke thematische opzet gekozen. De sterke band met de Delftse school, waaruit veel van de bestuurders en commissieleden alsmede van de architecten aan wie de plannen werden gegund, voortkwamen, eindigde in de jaren zestig, de tijd waarin het genootschap tot een professionele organisatie werd omgevormd.

Het boek bevat veel materiaal dat ook buiten de Gelderse context van belang is, al heeft de auteur geenszins gekozen voor de geschiedenis van het welstandstoezicht in Nederland. In zevenendertig persoonsbeschrijvingen van bestuurders en commissieleden wordt interessante informatie toegevoegd. Ook daarin is een verschuiving van liberaal en socialistisch naar politiek-rechts te bespeuren, met toename van het rooms-katholieke element, waaruit stellig de band met de Delftse school valt te verklaren.

Het komt mij voor dat er nadelen kleven aan de strekking van het laatste hoofdstuk dat, zoals in het woord vooraf is uiteengezet, de visie weergeeft van het bureau van het genootschap op de recente geschiedenis. Die persoonlijke betrokkenheid van de opdrachtgever leidt hier tot een eenzijdigheid die vermeden had moeten worden. Ten aanzien van de door het genootschap nagestreefde integrale visie op de welstandszorg rezen er problemen met de monumentenzorg. Het gaat mij te ver die problemen gemakshalve terug te voeren op de houding van halsstarrigen. De Monumentenwet van 1961 beschermde in de praktijk nu eenmaal in belangrijke mate het individuele object. Voor een ensemble was er het beschermde stads- of dorpsgezicht. Maar daartussen zweefde veel, een gebied waarvoor het genootschap terecht belangstelling koesterde. Toch gaven de wettelijke middelen weinig mogelijkheden dat tussengebied te beschermen, terwijl de Monumentencommissie op provinciaal niveau en op gemeentelijk niveau met het beschermingsinstrumentarium gericht op het individuele pand nu eenmaal rekening moest houden, ook in de beroepsprocedures. Te weinig is dit dilemma door het bureau van het genootschap begrepen, zodat deze visie in het boek dan ook niet naar voren komt. Dat doet niets af aan het vele dat geboden wordt in deze boeiende publicatie.

Het register van aardrijkskundige en persoonsnamen alsmede van onderwerpen maakt het boek goed toegankelijk. Als kleine oneffenheid zij de foutieve spelling vermeld van de naam van de architect H. M. Kraayvanger als Kraayenvanger.

C. O. A. Schimmelpenninck van der Oije

D. Bosscher, M. Roholl, M. van Eiteren, ed., *American culture in the Netherlands* (European contributions to American studies XXX; Amsterdam: VU university press, 1996, 196 biz., f55,-, ISBN 90 5383 305 6).

Kenmerken van de boekenserie van de Netherlands-American studies association (NASA) zijn dat de delen regelmatig verschijnen, dat het meestal bundels zijn van conferentievoordrachten en dat de kwaliteit van de afzonderlijke bijdragen nogal kan variëren. Ook het hier te bespreken dertigste deel van de serie past in dat model. Behalve een inleiding door de redactie bevat het tien opstellen waarvan de meeste op een conferentie zijn gepresenteerd die